

НАУКОВА РОБОТА

НА ТЕМУ:

**«МІКРОСТРАХУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
НЕЗАМОЖНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ:
СВІТОВІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ»**

ШИФР: МІКРОСТРАХУВАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Сутність, характерні риси та роль мікрострахування у соціальному захисті незаможних верств населення та малого бізнесу.....	5
РОЗДІЛ 2. Сучасні тренди розвитку мікрострахування у світі.....	12
РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку мікрострахування в Україні у контексті соціального захисту незаможних верств населення та малого бізнесу.....	20
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	35

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Макроекономічна нестабільність та глибока соціальна нерівність в Україні обумовлюють потребу в розробці та застосуванні інноваційних підходів у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, спрямованих на покращення якості життя населення та забезпечення сталого людського розвитку. У світовій практиці одним із таких механізмів стало мікростраховання, що проявило себе як потужний інструмент убезпечення незаможних категорій громадян та суб'єктів мікро- і малого підприємництва. Адже для більшості людей і невеличких підприємств традиційні страхові послуги є недоступними в силу їхньої високої вартості та складності, тоді як мікростраховання передбачає отримання страхового захисту від різних непередбачуваних подій за помірну плату і на доступних умовах.

Такі його види як мікростраховання життя, здоров'я, нещасних випадків чи інших ризиків розширюють фінансові можливості осіб з низькими доходами та допомагають долати труднощі й кризові ситуації. У сфері підприємницької діяльності мікростраховання забезпечує страхове покриття за програмами мікростраховання майна, активів, врожаю, позики тощо. Тому нині його варто розглядати як невід'ємну складову стратегії соціально-економічного розвитку, важливий елемент соціальної політики, спрямованої на подолання бідності та соціальної нерівності, розбудову держави загального добробуту.

Дослідженням теоретико-прикладних засад мікростраховання займалися такі вітчизняні і зарубіжні науковці як: Александрова М. М., Баранова О. В., Довгалюк В. В., Колеснікова Г. В., Левченко В. П., Мальована М. М., Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Пульвермахер К., Черага С., Черчілль К., Шірінян А. С., Шірінян Л. В. та ін. Однак слід більш детально зупинитись на світових трендах розвитку мікростраховання, проблемних аспектах і можливостях його використання в Україні у контексті соціального захисту незаможних верств населення та малого бізнесу.

Метою наукової роботи є дослідження теоретико-прикладних засад розвитку мікростраховання як механізму соціального захисту незаможних

верств населення та малого бізнесу в світі, а також окреслення перспектив його використання у вітчизняних реаліях у контексті розробки ефективних програм соціальної підтримки найменш захищених категорій громадян та підвищення доступності страхових послуг для осіб з низькими доходами й мікро- і малих підприємств.

Окреслена вище мета зумовила вирішення таких основних завдань:

- дослідити сутність, характерні риси та роль мікрострахування у соціальному захисті незаможних верств населення та малого бізнесу;
- проаналізувати сучасні тренди розвитку мікрострахування в світі;
- окреслити перспективи розвитку мікрострахування в Україні у контексті соціального захисту незаможних верств населення та малого бізнесу.

Об'єктом дослідження є мікрострахування в світі та Україні.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні аспекти розвитку мікрострахування як механізму соціального захисту незаможних верств населення та малого бізнесу.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення теорії страхової справи. У ході дослідження використано такі методи: аналізу та синтезу, індукції і дедукції, наукової абстракції й узагальнення, спостереження, порівняння та групування.

Наукова новизна дослідження полягає в отриманні науково обґрунтованих результатів, які дають змогу вирішити важливу проблему підвищення добробуту в суспільстві та забезпечення соціально-економічного зростання шляхом розвитку в Україні мікрострахування і на його основі розробки ефективних програм соціального захисту та розширення доступу до страхових послуг для незаможних верств населення та мікро- і малих підприємств.

Обсяг та структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи займає 30 сторінок, містить 2 таблиці і 4 рисунки. Робота включає 6 додатків і список використаних джерел із 36 найменувань.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ, ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА РОЛЬ МІКРОСТРАХУВАННЯ У СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ НЕЗАМОЖНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ

Сучасний розвиток суспільства в глобальному вимірі обумовлюється інтенсифікацією різного роду викликів і загроз. Пандемії, природні катастрофи, економічна нестабільність та соціальні потрясіння підвищують ризики для осіб з низькими доходами та малого бізнесу, призводять до погіршення їх фінансового стану або зубожіння чи банкрутства. За таких умов розробка та впровадження інноваційних підходів до організації соціального захисту різних категорій осіб та державної підтримки суб'єктів малого підприємництва набуває неабиякого значення.

Одним із таких механізмів стало мікрострахування, яке відіграє ключову роль у зменшенні соціальної нерівності та стимулюванні економічного розвитку. Воно надає малозабезпеченим верствам населення доступ до таких базових послуг як медицина, освіта чи житло, які раніше були недосяжними через фінансові обмеження. Медичні поліси чи страхування від нещасних випадків дозволяють навіть найбільш бідним домогосподарствам почуватися захищеними у надзвичайних ситуаціях, що сприяє соціальній рівності. Особливого значення мікрострахування набуває для осіб, що працюють у неформальному секторі економіки та не мають доступу ні до традиційного страхування, ні до соціального захисту, що забезпечується програмами соціального страхування.

Також мікрострахування стимулює зростання малого бізнесу, захищаючи підприємців від фінансових ризиків, втрати прибутку, тощо і покращуючи умови їх функціонування. Як показує досвід країн із розвинутою економікою, мікрострахування також сприяє розвитку інфраструктури та соціально-економічній активності, створюючи умови для формування прогресивного суспільства з рівними можливостями для фінансової незалежності і безпеки.

Дослідимо більш детально мікрострахування як один з інструментів управління ризиками незаможних верств населення і суб'єктів малого бізнесу та

особливості використання його як механізму їх соціального захисту. Адже як зазначають М. І. Мальований, О. Т. Прокопчук та М. М. Мальована: мікростраховання «покликане доповнити існуючу систему соціального захисту того населення, яке з тих чи інших причин не включене до загальнодержавних систем соціального страхування, соціального забезпечення чи соціальної допомоги» [7, с. 32].

Найчастіше під мікрострахованням розуміють «захист людей із низьким рівнем доходів від певних ризиків в обмін на сплату регулярних страхових внесків, які пропорційні ймовірності та вартості відповідного ризику» [19]. Схожим є тлумачення мікростраховання, надане Міжнародною організацією праці, відповідно до якого мікростраховання – це «фінансовий механізм захисту населення з низьким рівнем доходу від загроз в обмін на регулярні виплати премій пропорційно ймовірності настання і розміру очікуваного збитку від реалізації ризику» [1].

На думку В. П. Левченко, мікростраховання «являє собою механізм страхового захисту для осіб, які в силу певних обставин випали із традиційних схем страхування» [6, с. 108]. При чому як пояснює далі автор, мікростраховання як один з інструментів управління ризиками «більш повно охоплює ризики з великими обсягами ймовірних збитків, ніж громадяни змогли б забезпечити самі по собі», тоді як для ризиків, які мають високу ступінь вірогідності й частоту настання та спричиняють невеликі збитки більш дієвими є заощадження [6, с. 108].

Оскільки мікростраховання реалізується певними суб'єктами, то його також розглядають як «діяльність з надання специфічних страхових, уподібнених до страхових та інших схожих продуктів і послуг, що задовольняють потреби осіб з низьким рівнем доходів у захисті від ризиків та отримання допомоги у разі настання певної непередбачуваної події, лиха чи нещастя» [20].

Комплексне визначення дефініції «мікростраховання» запропонували Л. В. Шірінян та А. С. Шірінян, під яким вони розглядають «...вид цивільно-

правових відносин щодо захисту майнових інтересів осіб з низькими доходами в обмін на низькі страхові премії за умов невеликих страхових сум, спрощеної системи страхування, високої частки страхових відшкодувань і невисокого прибутку постачальника таких послуг» [12, с. 25].

Більш детально систематизацію сутнісно-концептуальних підходів до трактування поняття «мікрострахування» подано у додатку А.

Варто підкреслити, що наведені в додатку А підходи до тлумачення мікрострахування відрізняються одне від одного, тому на основі їх аналізу та застосувавши системний підхід можна запропонувати таке авторське бачення сутності окресленої дефініції: мікрострахування – це механізм захисту страхових інтересів незаможних осіб та малого бізнесу від різних непередбачуваних подій в обмін на сплату страхових внесків при невеликих страхових сумах, спрощеній процедурі страхування, високій частці страхових відшкодувань і незначному економічному ефекті від надання таких послуг.

У сучасному світі мікрострахування стало одним із важливих напрямків фінансової інклюзії, особливо в країнах, які розвиваються, адже воно спрямоване на підвищення доступу найменш захищених верств населення до різних фінансових послуг і зменшення їх фінансової вразливості.

Для глибшого розуміння змісту мікрострахування варто зупинитись на розгляді його характерних рис та особливостей, що дасть змогу вирізнити передбачені ним страхові послуги з-поміж інших видів страхування, а також осмислити унікальну його роль як механізму соціального захисту у забезпеченні соціальної безпеки особи та фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Як ефективний інструмент соціальної підтримки мікрострахування охоплює багато важливих аспектів, які дозволяють оцінити його переваги та можливості, місце у розбудові соціально відповідального соціуму (табл. 1.1).

Як видно з даних табл. 1.1, мікрострахування не є простою послугою чи продуктом. Багато фахівців наголошують на його складності порівняно із такими фінансовими послугами як заощадження чи кредит і ця складність полягає у необхідності врахування у мікростраховій діяльності унікальних потреб різних

соціальних груп, адаптації мікрострахових продуктів до конкретних економічних та культурних умов.

Таблиця 1.1

Характерні риси мікрострахування*

Ознака	Характеристика
Цільова аудиторія	Особи з низьким рівнем доходів, малозабезпечені домогосподарства, фермери, сезонні працівники, малий бізнес та ін.
Розмір страхових премій	Низькі, доступні для визначених категорій осіб та суб'єктів малого бізнесу
Обсяг страхового покриття	Обмеженість страхового покриття, яке фокусується на базових потребах, наприклад, на випадок хвороби, втрати роботи, крадіжки, втрати прибутку тощо
Простота умов	Простий та прозорий порядок укладення страхового договору, зрозумілі умови, мінімум бюрократії
Тривалість дії	Короткотермінове страхування, часто на рік або кілька місяців
Механізм виплати відшкодування	Спрощена процедура і швидка виплата відшкодування у разі настання страхового випадку, зазвичай без складних процедур
Доступність	Призначене для багатьох людей, які не мають доступу до традиційних страхових послуг, часто в режимі онлайн
Гнучкість продукту	Висока адаптація продуктів до конкретних соціальних груп і їх потреб, наприклад, для фермерів або малих підприємців тощо
Економічна ефективність	Низький рівень рентабельності мікрострахової діяльності
Ризики для надавача	Відсутність прибутковості через низькі премії, високі витрати на обслуговування та вірогідність настання страхової події
Популярність	Стає все більш поширеним у країнах з високим рівнем бідності, де традиційне страхування недоступне для більшості населення

* Джерело: складено на основі [9; 19].

Разом із тим, цей інструмент відкриває нові можливості для покращення якості життя людей із низькими доходами, забезпечуючи їм доступ до страхового захисту та створюючи передумови для зменшення рівня їх фінансової вразливості та бідності в державі.

З наведених у табл. 1.1 характерних ознак мікрострахування випливають його особливості, визначальними серед яких, на нашу думку, є:

- по-перше, низька вартість мікрострахових продуктів за рахунок оптимізації витрат на їх розробку та використання сучасних страхових і цифрових технологій для реалізації. З одного боку, це дає змогу охопити більшу кількість суб'єктів з низькими доходами, а з іншого, – спричиняє низький порівняно з комерційним страхуванням рівень рентабельності мікрострахової діяльності;

- по-друге, спрощеність порядку укладення договорів мікрострахування та отримання страхового відшкодування, що робить страховий процес і договір мікрострахування прозорим та зрозумілим для його учасників. Тим самим, підвищується рівень довіри до страхування та страхової культури населення і господарюючих суб'єктів, долається інформаційна асиметрія між суб'єктами страхових відносин;

- соціальна спрямованість мікрострахування через покриття не лише страхових, а й соціальних ризиків, налагодження співпраці з соціально орієнтованими установами та організаціями, можливість використання певних форм державної підтримки (наприклад, субсидій). Це дає змогу малозабезпеченим сім'ям чи бізнесу сформувати для себе певний захист і фінансову основу в умовах непередбачуваних ситуацій.

Резюмуючи зазначене вище, підкреслимо, що мікрострахування «як і традиційне страхування, виконує функції компенсації, вирівнювання ризику, а також соціальну і ґрунтується на базових принципах страхування» [1].

Як і будь-який вид страхування, програми мікрострахування передбачають відшкодування страхувальнику збитків, понесених у результаті настання страхових подій, на випадок яких воно здійснювалося. Виплата страхового відшкодування відбувається за рахунок перерозподілу ресурсів учасників мікрострахування.

Функція вирівнювання ризику реалізується через надання суб'єктам з низьким доходом страхового захисту від різних ризиків і тим самим, зниження його негативного впливу на їх життєдіяльність.

Соціальне призначення мікрострахування проявляється «в можливості для домогосподарств отримання захисту від наслідків соціальних ризиків, таких як втрата доходу, житла, майна тощо та стримує настрій утриманців у малозабезпеченого населення» [1]. Його розглядають як один із способів зниження соціальної напруги в державі за рахунок скорочення кількості бідного населення, зменшення рівня їх фінансової вразливості, особливо тих категорій громадян, які під загрозою опинитись за межею бідності. Тим самим мікрострахування слугує інструментом соціального вирівнювання та формування соціально відповідального соціуму.

У рамках дослідження варто також розглянути як основні учасники системи мікрострахування співпрацюють між собою, адже саме ця взаємодія формує підґрунтя ефективності мікрострахових програм. На рис. 1.1 зображено основні аспекти таких зв'язків, що дає змогу візуалізувати загальну картину їх впливу на забезпечення соціального благополуччя.

Рис. 1.1. Взаємодія основних учасників мікрострахових відносин*

* Джерело: розроблено на основі [16].

Як видно з даних рис. 1.1 і як показує світовий досвід, мікростраховання активно підтримується міжнародними донорами, особливо Світовим банком, Міжнародною організацією праці, Фондом Гейтсів та ін. За рахунок цього, ним користуються мільйони людей, проте його масштаби досі залишаються обмеженими. Наприклад, у країнах із найнижчим рівнем доходів доступ до мікрострахових продуктів має лише незначна частка населення. Уряди багатьох країн розглядають мікростраховання як частину своїх соціальних програм, надаючи субсидії для суб'єктів з низькими доходами. Це не лише допомагає уникнути поглиблення бідності, але й сприяє створенню умов для економічного зростання.

Отже, забезпечення ефективного функціонування і розвиток мікростраховання є критично важливим для забезпечення фінансового добробуту та соціальної стабільності. Воно дає змогу забезпечити не лише базовий соціальний захист для незаможних верств населення, а й сприяє відновленню після складних життєвих обставин, нейтралізуючи або зменшуючи негативний вплив ризиків. Адже бідне населення є найбільш вразливим до різного роду потрясінь, оскільки не володіє належними ресурсами для покриття негайних витрат, спричинених силою їх дії. Відтак, навіть порівняно незначні складнощі можуть мати для них довготривалі наслідки, включаючи загострення бідності, зниження рівня життя та погіршення доступу до базових послуг, що потребує додаткової державної участі через програми соціальної підтримки та соціального забезпечення.

Також мікростраховання має потенціал не лише зменшити фінансове навантаження на державу, але й стимулювати розвиток малого бізнесу та зростання підприємницької активності. Завдяки доступним страховим продуктам, суб'єкти господарювання з низькими доходами отримують можливість захищати свої активи, що особливо важливо в умовах нестабільної економіки або природних катастроф.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ МІКРОСТРАХУВАННЯ У СВІТІ

Визначальною рисою поступу мікрострахування у світі є те, що його епіцентром стали країни, які розвиваються. Це обумовлено перш за все тим, що у цих державах переважаюча більшість населення є бідним і класичні страхові послуги для нього недоступні. Так за даними Групи Світового банку, на сьогодні понад 3,5 млрд людей у світі (44% населення) живуть на менш ніж 6,85 дол. США на день [28]. При чому ця кількість не змінилася з 1990-х років через зростання чисельності населення планети. Більшість цих людей мешкає в країнах Африки, Азії та Латинської Америки. Так, у 2023 р. в країнах Латинської Америки зі 172 млн осіб, які вважались бідними, 38,4% (66 млн осіб) перебували у вкрай важкому фінансовому становищі [27]. На 2024 р. передбачено таку ж тенденцію (див. додаток Б).

Загалом до трійки найбідніших країн за обсягом ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) належать Південний Судан (455 дол. США), Республіка Бурунді (916 дол. США) та Центральноафриканська Республіка (1123 дол. США) [13]. Більш детально перелік держав, які найбільше потерпають від бідності та мають високий потенціал для розвитку мікрострахування, подано у додатку В.

Для багатьох жителів цих країн мікрострахування стає єдиною можливістю отримати захист від непередбачених подій та стихійних лих, особливо зважаючи на те, що воно орієнтоване на ті категорії населення, які в більшості зайняті в неформальному секторі економіки та не охоплені державними соціальними чи комерційними програмами страхування. Зокрема, в Індії 90% працівників працевлаштовані неофіційно, тому вони не можуть скористатись тими перевагами, які гарантовані соціальним забезпеченням (оплачувана відпустка, виплати по тимчасовій непрацездатності та безробіттю тощо) [33]. Відтак, мікрострахування гарантує їм захист і безпеку, не допускаючи посилення крайньої бідності в суспільстві.

Загалом тенденції розвитку мікрострахування у світі характеризуються наступним:

- по-перше, ринок мікрострахування демонструє перманентне зростання. Так за даними різних дослідницьких компаній, обсяг ринку мікрострахування у світі за 2023 р. оцінювався від 83,3 до 89,05 млрд дол. США, у 2024 р. він збільшиться до 95,65-96,86 млрд дол. США, а в 2025 р. – до 102,86 млрд дол. США [14; 24-25]. Прогнозується, що до 2034 року він досягне 176,79 млрд дол. США, демонструючи щорічне зростання у 6,2% [25];

- по-друге, найбільш інтенсивно мікрострахування розвивається в країнах Африки, Азії та Тихоокеанського регіону, Латинської Америки та Карибського басейну, що свідчить про його популярність серед жителів цих регіонів та посилення довіри до цього інструменту страхового захисту. Так за даними некомерційної асоціації організацій Microinsurance Network, у 2022 р. загальна кількість застрахованих осіб з мікрострахування в 36 досліджених країнах перевищила 330 млн осіб, а обсяг ринку оцінювався в 41,3 млрд дол. США (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Основні показники ринку мікрострахування у регіонах,
що розвиваються, за 2022 рік***

№ з/п	Показники	Країни Африки	Країни Азії та Тихоокеанського регіону	Країни Латинської Америки та Карибського басейну	Загалом
1.	Кількість осіб, охоплених мікрострахуванням, млн осіб	44,1	238,0	48,4	330,5
2.	Частка застрахованого населення, %	9,4	11,9	11,9	11,5
3.	Середньозважене значення премії на 1 застраховану особу, дол. США	28,0	13,0	25,0	17,0

Продовж. табл. 2.1

4.	Обсяг ринку мікростраховання, млрд дол. США	6,9	25,1	9,3	41,3
5.	Врахована частка обсягу ринку мікростраховання, %	6,0	21,0	8,0	15,0
6.	Рівень страхових виплат, %	23,0	31,7	11,54	-
7.	Частка жінок-власників страхових полісів, %	43,0	66,0	52,0	47,0

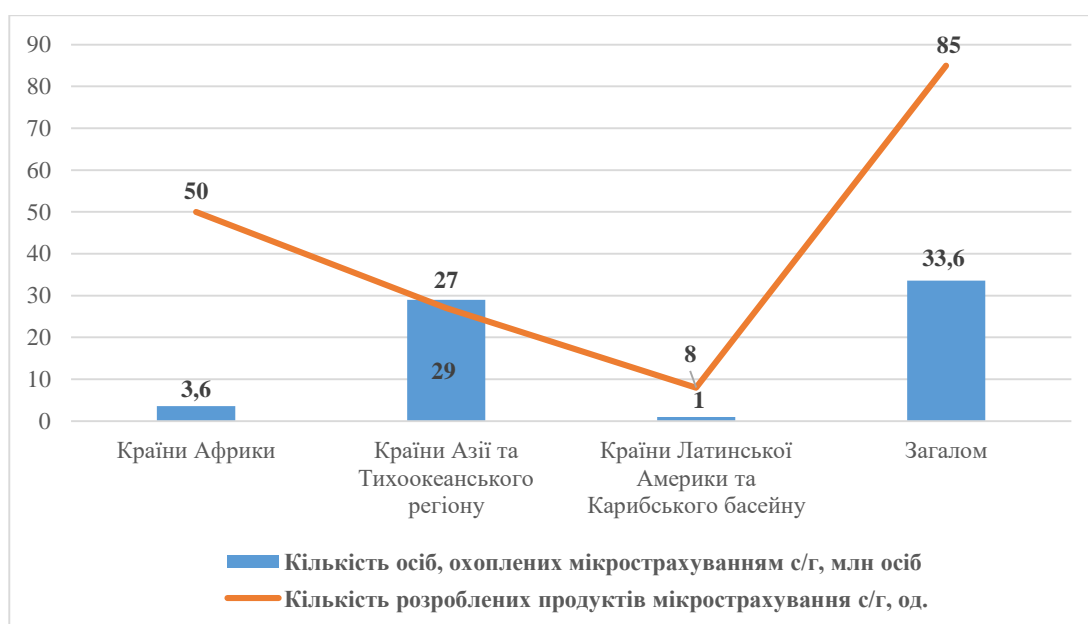
* Джерело: складено на основі [34].

Дані табл. 2.1 свідчать, що найбільш охопленими мікрострахованням залишаються країни Азії та Тихоокеанського регіону, а також Латинської Америки та Карибського басейну (по 11,9% відповідно), хоча обсяг ринку першого регіону більш ніж у 2,5 рази перевищує обсяг ринку другого (25,1 та 9,3 млрд дол. США відповідно). Натомість у країнах Азії та Тихоокеанського регіону найнижче значення страхової премії, яке припадало на застраховану особу (13 дол. США), тоді як в країнах Африки цей показник склав 28 дол. США, а Латинської Америки та Карибського басейну – 25 дол. США.

Варто наголосити, що в країнах Африки рівень страхових виплат за договорами мікростраховання за 2020-2022 рр. збільшився з 15,84 до 23% (на 7,16%), а в країнах Азії та Тихоокеанського регіону – з 8,16 до 31,7% (на 23,54%), що обумовлено послабленням карантинних обмежень, обумовлених пандемією Covid-19 [34]. Натомість у регіоні Латинської Америки та Карибського басейну рівень страхових виплат скоротився із 31,49% у 2020 р. та 39,15% у 2021 р. до 11,54% у 2022 р., що пов'язують із високою концентрацією продуктів страхування життя, потреба в яких зростала під час пандемії, а по її завершенні – почала втрачати свою значимість [34];

- по-третє, до ключових сфер мікрострахування належать перш за все сільське господарство та охорона здоров'я. Це обумовлено тим, що у країнах, що розвиваються, саме сільське господарство, яке залежить від погодних умов, є основним джерелом доходу населення, а пандемія Covid-19 лише підкреслила важливість життя і здоров'я для кожної людини. Тому мікрострахова діяльність спрямована на підтримку як фермерів, так і незаможних верств населення. Особливої значущості у цих сферах воно набуває для досягнення визначених Цілей сталого розвитку до 2030 року, а саме: ціль 1. Подолання бідності; ціль 2. Подолання голоду; ціль 3. Міцне здоров'я; ціль 5. Гендерна рівність; ціль 13. Боротьба зі зміною клімату.

Так за даними дослідження Microinsurance Network, у 2022 р. 33,6 млн осіб було охоплено 85 продуктами мікрострахування с/г (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Кількість програм мікрострахування с/г та осіб, ними охоплених, у країнах, що розвиваються у 2022 р.*

* Джерело: побудовано на основі [34].

Як видно з даних рис. 2.1, у розрізі регіонів, що розвиваються, найбільш охопленими мікрострахуванням с/г залишаються країни Азії та Тихоокеанського регіону, хоча за кількістю розроблених мікрострахових продуктів у зазначеній сфері мікрострахування домінують країни Африки. У 2022 р. це дало змогу

зібрати 3,78 млрд дол. США страхових премій, при чому в країнах Африки – 59,2 млн дол. США, в Азії та Тихоокеанському регіоні – 3,69 млрд дол. США, Латинській Америці та Карибському басейні – 25 млн дол. США [34]. Сюди також належить схема державного субсидування с/г в Індії Pradhan Mantri Fasal Bima Yojana (PMFBY) у розмірі 3,66 млрд дол. США брутто-премії в межах загальної програми фінансової інклюзії Pradhan Mantri Jan Dhan Yojana (PMJDY), мета якої полягає у наданні доступних фінансових послуг суб'єктам з низькими доходами. Адже як відзначає С. Черага: «фінансова доступність є каталізатором інклюзивного економічного зростання та комплексного розвитку економіки» [18].

Загалом уряд Індії запровадив низку успішних державних схем страхування, спрямованих на збільшення рівня його проникнення в сільській місцевості та найвіддаленіших територіях країни, які подано у додатку Г.

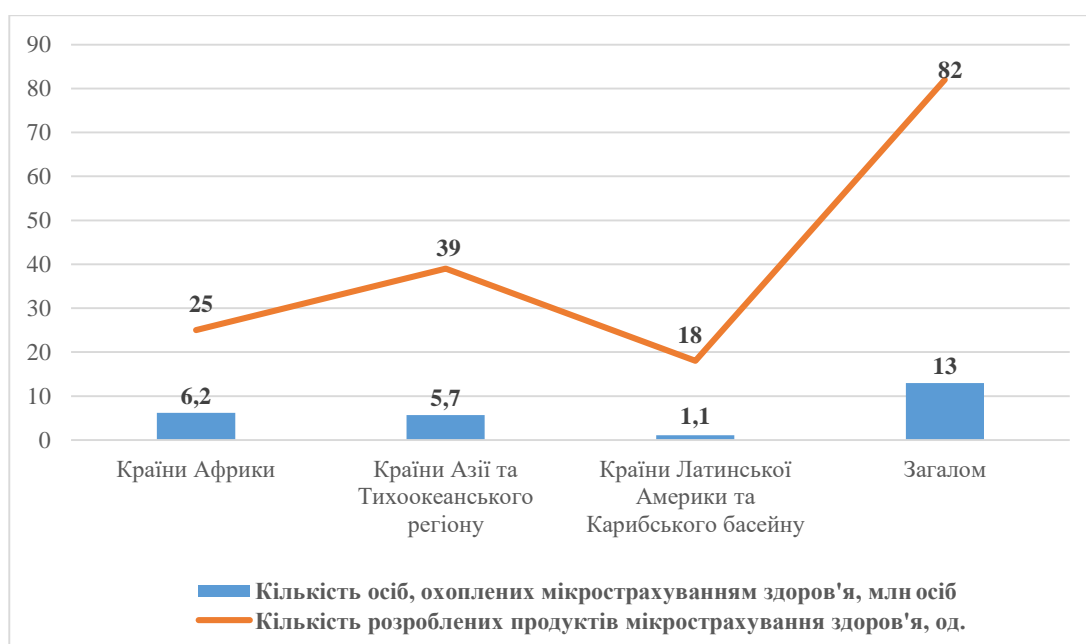
Представлені у дод. Г схеми торкаються найважливіших аспектів фінансового благополуччя людини – від забезпечення захисту її життя і здоров'я до втрати основного джерела доходу у разі виникнення таких ризиків як стихійні лиха чи надмірні опади. Вони дають змогу державі підтримувати розвиток окремих галузей економіки та вирішувати нагальні соціальні проблеми. Адже в Індії за даними Світового банку у 2023 році близько 64% населення проживало у сільській місцевості в складних і часто небезпечних для життя умовах, що робить цю країну однією з найбідніших і з обмеженим доступом до фінансових, банківських і страхових послуг [18].

Що стосується середнього розміру страхового внеску на одну особу, яка охоплена мікрострахуванням с/г, то він у 2022 р. склав 29,8 дол. США, а в розрізі регіонів сильно коливався. Так, в країнах Африки середній страховий внесок становив 32,39 дол. США, в країнах Азії та Тихоокеанського регіону – 9,57 дол. США, а в країнах Латинської Америки та Карибського басейну – 69,75 дол. США [34].

Як було зазначено вище, важливу роль мікрострахування відіграє також у системі охорони здоров'я, яка в багатьох країнах, що розвиваються, перебуває на

стадії становлення. У таких умовах приватні ініціативи у сфері мікростраховання стають надзвичайно важливими, забезпечуючи базовий захист мільйонам людей, які не мають іншого способу впоратися з непередбаченими витратами. Зокрема, за даними Microinsurance Network, у 2022 р. було зібрано 48,1 млн дол. США страхових премій за програмами мікростраховання здоров'я (18,9 млн дол. США в країнах Африки, 7 млн дол. США в країнах Азії та Тихоокеанського регіону та 22,2 млн дол. США – в країнах Латинської Америки та Карибського басейну), що на 8,9 млн дол. США менше, ніж у 2021 р. [34]. Це пов'язано з тим, що зменшилась кількість продуктів мікростраховання з 103 до 82, які частково втратили свою пріоритетність у постковідному періоді, та знизився розмір страхових внесків на одну особу з 11,2 дол. США у 2021 р. до 9,3 дол. США у 2022 р. (рис. 2.2) [34].

Рис. 2.2. Кількість програм мікростраховання здоров'я та осіб, ними охоплених, у країнах, що розвиваються у 2022 р.*

* Джерело: побудовано на основі [34].

Також з-поміж 13 млн осіб, охоплених мікрострахованням здоров'я (див. рис. 2.2), лише 8,46% проживало у країнах Латинської Америки та Карибського басейну, а решту (47,69 і 43,85 відсотки відповідно) – в інших досліджуваних регіонах світу. Мікрострахові продукти зі страхування здоров'я передбачали

покриття медичних витрат, витрат, пов'язаних із хірургічним втручанням та лікарняних готівкових витрат;

- по-четверте, використання новітніх страхових і цифрових технологій для реалізації мікрострахових продуктів і обслуговування клієнтів. Варто відзначити, що на сьогодні страхова індустрія змінюється під впливом цифровізації та впровадження фінансових і страхових інновацій. Перш за все це дає змогу розширити доступ до мікрострахових послуг мешканцям найвіддаленіших куточків країни, які тепер можуть укласти мікрострахові поліси через мобільні додатки та цифрові платформи. Так, платіжна система на основі SMS M-Pesa, запущена найбільшим телекомунікаційним провайдером Кенії Safaricom у 2007 р., дозволяє укласти страхові угоди через SMS, що значно скорочує витрати часу й ресурсів. Нині маючи понад 40 млн активних користувачів, M-PESA сприяє транзакціям загальним обсягом понад 1,74 трлн кенійських шилінгів (KES) (приблизно 13,5 млрд дол. США) щомісяця [30]. Ця платформа значно сприяла фінансовій доступності в країні, а в листопаді 2024 р. Safaricom вийшла на ринок страхування, отримавши ліцензію на брокерську діяльність у сфері страхування, і планує запровадити продукти мікрострахування, вбудовані в послуги M-PESA, для людей з низькими доходами та тих, хто працює в неформальному секторі. Ці продукти матимуть доступні премії та гнучкі варіанти оплати, будуть адаптовані до унікальних потреб цієї демографічної групи.

У Південно-Східній Азії для надання мікрострахових послуг також активно використовуються мобільні технології. Зокрема, у 2020 р. з'явився новий продукт під назвою SNACK, запущений NTUC Income як мобільний додаток [26]. Його інноваційна концепція пов'язує придбання мікрострахових продуктів з повсякденною рутиною (наприклад, використанням громадського транспорту, фізичними вправами, прийомом їжі тощо). Простота придбання страховки, автоматичне страхове покриття незначного розміру й невеликі суми зобов'язань роблять його продукти привабливими для найбідніших жителів регіону. Нині SNACK пропонує три основні мікрострахові продукти:

страхування на дожиття, страхування від критичних захворювань та страхування від нещасних випадків.

Ще одним важливим цифровим рішенням у сфері мікрострахування стало використання платформ ВІМА для автоматизації процесів купівлі страхових полісів та сплати страхових премій [26]. При чому, ця страхова інновація не просто дозволяє в автоматизованому порядку продавати мікрострахові продукти через мобільні пристрої, вона передбачає залучення спеціалізованих агентів, які б надавали попередньо відповідні роз'яснення щодо них клієнтам. Такий підхід дає змогу підвищувати продажі, особливо серед тих, хто має низькі доходи та рівень знань й обізнаність про необхідність страхування;

- по-п'яте, адаптація мікрострахових продуктів, враховуючи особливості різних регіонів, до потреб споживачів. Так, у Бангладеш страхові поліси покривають не лише збитки від стихійних лих, але й витрати на дрібний ремонт житла після шторму, що робить продукт максимально корисним для місцевого населення; у Кенії Kilimo Salama як страхування на основі індексів (індексне страхування) дає змогу отримувати відшкодування, розмір яких визначається, виходячи із відхилення від індексу опадів [22]; у Мексиці через Мексиканський фонд стихійних лих (FONDEN) забезпечуються автоматичні страхові виплати на основі показників інтенсивності землетрусів або кількості опадів.

Таким чином, аналіз ключових тенденцій розвитку мікрострахування у світі свідчить про те, як його використовують для забезпечення Цілей сталого розвитку в умовах глобальних змін, посилення соціальних гарантій і соціального захисту незаможних верств населення та малого бізнесу, стимулювання економічного зростання.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІКРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НЕЗАМОЖНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ ТА МАЛОГО БІЗНЕСУ

Для України, яка перебуває в надзвичайно складних умовах, вкрай важливо забезпечувати ефективний соціальний захист і підтримку найменш захищених верств населення та суб'єктів підприємницької діяльності, які в силу своєї фінансової обмеженості не спроможні самотійно протистояти тим викликам і загрозам, які спровокувала війна. Адже нині майже кожен третій житель країни зараз живе за межею бідності, що вимагає проведення виваженої соціально-економічної політики, спрямованої на недопущення збільшення масштабів бідності та зубожіння людей.

Як свідчить світовий досвід, важливу роль у формуванні додаткового захисту від соціальних ризиків та підтримці соціально-економічної стабільності у державі відіграє мікрострахування. Воно є ефективним механізмом захисту осіб з низькими доходами, малозабезпечених сімей та мікро- і малих підприємств, для яких традиційні страхові послуги є практично недоступними. Безумовно в Україні сформована система соціального страхування населення для реалізації права громадян на соціальний захист, закріпленого ст. 46 Конституції України, від таких соціальних ризиків як непрацездатність, втрата годувальника, нещасні випадки та ін. Однак вона не охоплює тих осіб, які зайняті у неформальному секторі, а також не покриває збитків, спричинених стихійними лихами та іншими непередбачуваними подіями. Саме у цьому контексті актуалізується необхідність становлення і розвитку в Україні системи мікрострахування.

Дослідження кращих світових практик мікрострахування та виявлення певних закономірностей і трендів його поступу у країнах, які розвиваються, засвідчує важливість побудови концептуальної моделі функціонування системи мікрострахування у вітчизняних умовах на таких постулатах:

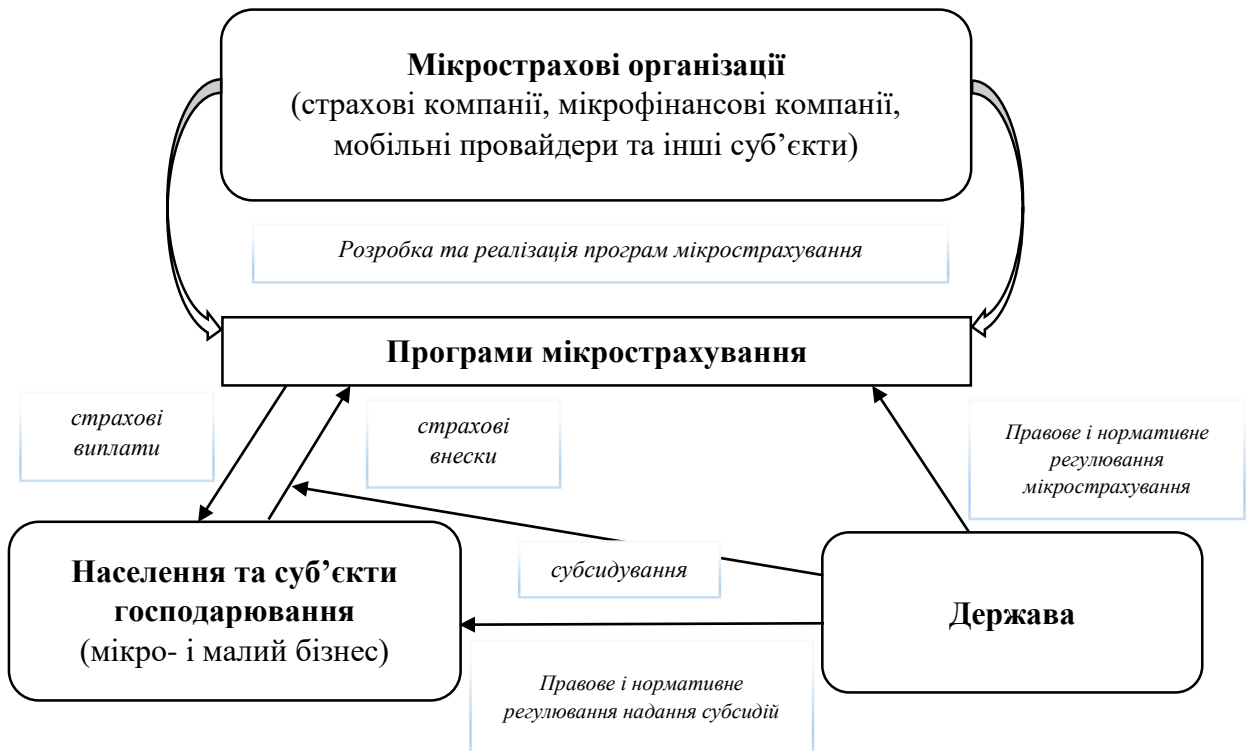
1) забезпечення можливості просування мікрострахових продуктів різними суб'єктами (страховими компаніями, мікрофінансовими установами, мобільними провайдерами, банками тощо). Це дасть змогу сформувати належне конкурентне середовище для надавачів мікрострахових послуг і зробить їх продукти більш доступними та привабливими;

2) чітке і прозоре державне регулювання та нагляд за суб'єктами мікрострахових відносин;

3) проведення інформаційно-просвітницьких кампаній серед широких верств населення з метою їх інформування про переваги та можливості мікрострахових продуктів, особливості процесу мікрострашування;

4) обов'язкова участь держави у розвитку мікрострашування через розробку і використання механізму субсидування споживачів мікрострахових продуктів.

На рис. 3.1 подана концептуальна модель вітчизняної системи мікрострашування.

Рис. 3.1. Концептуальна модель функціонування системи мікрострашування в Україні*

* Джерело: побудовано на основі [7, с. 34].

Крім того, до перспективних напрямів розвитку мікрострахування в Україні у рамках розширення інструментарію соціального захисту незаможних верств населення та малого бізнесу відносимо:

1) чітку регламентацію механізму мікрострахування незаможних верств населення та малого бізнесу, коло тих, хто може займатись мікростраховою діяльністю (окрім страхових компаній, що вже сьогодні надають схожі за ознаками мікрострахових послуги, для прикладу страхування дітей на час перебування їх у літніх і спортивних таборах чи секціях, врожаю невеличких фермерських господарств та ін.);

2) активну державну участь та всебічне сприяння фінансовій доступності мікрострахування здоров'я та життя осіб з низькими доходами як підсилюючої компоненти системи соціального захисту населення. Адже в реаліях війни умови та якість життя населення країни значно погіршились, а рівень бідності навпаки зріс. Як зазначає В. С. Шишкін: «у 2023 році ... за фактичним прожитковим мінімумом рівень бідності виріс на 6,3 відсоткові пункти та становив 37,4%. За законодавчо встановленим мінімумом він зріс більше ніж у шість разів та дорівнював у 2023 році 8,8%» (див. додаток Д) [8]. Більше половини жителів країни не мали коштів на придбання товарів першої необхідності на фоні збільшення питомої ваги неактивного та скорочення частки зайнятого населення.

Ще одним аргументом на користь запровадження мікрострахування здоров'я та життя осіб з низькими доходами є те, що обов'язкове медичне страхування в Україні досі не впроваджене, а пропоновані державні програми медичних гарантій є малоефективними для більшості населення країни. В цьому контексті не викликає заперечень аргументація проф. Л. Шірінян, згідно якої для розвитку мікрострахування варто «залучати потенційних донорів, які могли б допомогти людям з низькими доходами управляти власними ризиками і зменшити уразливість, наступних суб'єктів» (міжнародні фонди і банки, національні фінансові установи, державні фонди, соціально відповідальні інвестори та ін.) [11, с. 148]. Крім того, поділяємо припущення стосовно того, що

вартість таких мікрострахових продуктів для такої цільової групи має коливатись в межах 5-10 дол. США на рік (10% прожиткового мінімуму або ж 1-10% від мінімальної заробітної плати) [1; 7, с. 33; 31].

Підвищенню доступності продуктів мікрострашування здоров'я та життя сприятиме впровадження системи співфінансування, яка поєднуватиме ресурси держави, приватних компаній та міжнародних організацій, щоб забезпечити доступність страхових послуг для найбільш вразливих груп населення. Така практика запроваджена у Філіппінах і демонструє ефективність синергії державних та приватних зусиль, а також значний потенціал для зниження соціальних ризиків та забезпечення фінансової стабільності найменш захищених осіб.

В Індії державні програми PMJAY, PMSBY, PMJJBY та APY (див. додаток Г) передбачають субсидування страхових премій, що дозволяє значно знизити їхню вартість для бідного населення. Таку ж ініціативу підтримують М. Мальований, О. Прокопчук та М. М. Мальована, які запропонували «диференціювати розмір державної субсидії в залежності від фактичної вартості страхового продукту»: якщо вартість страхового продукту 1% від мінімальної заробітної плати, то компенсація держави складатиме 5%; якщо вартість 2%, то компенсація 10%; вартість 3% – компенсація 15%; вартість 4% – компенсація 20%; вартість 5% – компенсація 25%; вартість 6% – компенсація 30%; вартість 7% – компенсація 35%; вартість 8% – компенсація 40%; вартість 9% – компенсація 45%; вартість 10% – компенсація 50% [7, с. 35]. При цьому, «пропонується здійснювати державну підтримку лише тих соціальних програм, які обов'язково будуть містити захист від соціальних ризиків – безробіття, тимчасової втрати працездатності, хвороби, нещасного випадку тощо» [7, с. 35].

В Україні варто було б запровадити державну програму мікрострашування для малозабезпечених родин, родин військовослужбовців та інших найменш захищених категорій громадян, яка передбачала б покриття базових ризиків, таких як хвороба, нещасні випадки чи смерть годувальника сім'ї. Участь держави у фінансуванні таких полісів, зокрема через субсидування страхових премій,

могла б значно розширити доступність мікрострахових продуктів без суттєвого фінансового навантаження на найбільш бідні верстви населення;

3) імплементацію у практику аграрного страхування програм мікрострахування врожаю з державною підтримкою, які б передбачали комплексне страхове покриття невеликих фермерських господарств сімейного типу та агровиробників від неврожаю. Така практика вже застосовується в багатьох країнах, що розвиваються, а в Індії вона реалізується в рамках загальної стратегії розширення фінансової доступності (див. додаток Г).

Цікавим є світовий досвід індексного страхування, яке «передбачає надання страхового захисту в разі зміни певного індексу (погодних індексів, індексу регіональної урожайності та доходу)» [3, с. 255]. Його практична апробація в Україні сприятиме підвищенню привабливості продуктів с/г страхування і їх доступності, адже як і мікрострахування воно враховує страхові інтереси перш за все дрібних фермерів і особистих селянських господарств, гарантуючи їм страхове покриття за відносно низькою ціною, спрощеним порядком і зрозумілим стандартизованим підходом. При цьому, через формування державно-приватного партнерства залучати ресурси держави та приватних компаній для часткового субсидування страхових внесків;

4) одним із ключових векторів розвитку не лише мікрострахування, а й усієї страхової індустрії в Україні, є використання сучасних страхових і цифрових технологій. Без сумніву цифрова доступність дозволяє значно полегшити доступ до мікрострахових послуг, особливо для мешканців віддалених регіонів. Підтвердженням цьому є практика цифровізації мікрострахування у країнах Африки, Латинської Америки та Карибського басейну, Азії та Тихоокеанського регіону та ін. Тому забезпечення цифрової доступності страхових і мікрострахових продуктів є запорукою формування конкурентних переваг для страхових компаній і зміцнення довіри населення до страхування.

Важливі кроки у цьому напрямку вже зроблено, про що свідчать дані додатка Е, в якому подано основні інноваційні рішення, які впроваджені у

діяльність вітчизняних страховиків. Це і мобільні застосунки, і чат-боти, і онлайн-страхування та ін. Проте вони стосуються традиційних страхових продуктів, які недоступні для суб'єктів з низькими доходами в Україні. Тому задля здешевлення мікрострахування, спрощення процесів оформлення мікрострахових полісів, подачі заявок на компенсацію та інших адміністративних процедур і, тим самим, привернення до нього уваги незаможних верств населення та малого бізнесу варто інтенсивніше впроваджувати передові технологічні рішення та страхові інновації.

Попри вже існуючі мобільні додатки, які не лише скорочують час і витрати на мікрострахування, а й роблять його доступним для значно ширшого кола осіб, важливим напрямком має стати створення онлайн-платформ, які б дозволяли подавати заявки на страхові послуги, сплачувати страхові внески та отримувати страхові відшкодування з будь-якої точки світу (як наприклад, платіжна система M-Pesa або платформа ВІМА). Це особливо актуально для мешканців віддалених сільських територій.

Також ефективним інструментом забезпечення доступності мікрострахування в Україні може стати впровадження технології «платіж за потребою». Ця система дозволяє оплачувати страхові премії невеликими сумами, що відповідають фінансовим можливостям домогосподарств чи осіб з низькими доходами. Вона особливо корисна для тих, хто має нестабільний дохід, наприклад, студентів, пенсіонерів або працівників із частковою зайнятістю. Такий підхід вже успішно застосовується в країнах Африки та Південної Азії, де мобільні платіжні технології забезпечують ефективну реалізацію дрібних платежів. Можливість поступового внесення страхових премій робить навіть найдешевші страхові продукти доступними для тих, хто стикається з труднощами у плануванні витрат.

Окрім цифрових рішень, не менш важливим є підвищення рівня обізнаності населення про переваги мікрострахування саме за рахунок використання таких інформаційно-комунікаційних технологій як чат-боти, інтерактивні платформи та рекламні кампанії в соціальних мережах. Зокрема, у

Кенії успішно використовували систему SMS-інформування, що дозволило навіть людям без смартфонів отримувати інформацію про доступні страхові продукти. Уявімо схожу ініціативу в Україні, де чат-боти на популярних платформах, таких як Viber або WhatsApp, могли б відповідати на поширені запитання користувачів, надавати інформацію про умови мікрострахування та навіть допомагати у подачі заявок.

Ще одним інноваційним напрямком є впровадження блокчейн-технологій, які здатні революціонізувати сферу мікрострахування. Блокчейн забезпечує високий рівень прозорості, безпеки даних та автоматизації процесів. Наприклад, страхові виплати можуть здійснюватися автоматично, щойно виконуються визначені умови, такі як підтвердження страхового випадку. Це мінімізує адміністративні витрати і виключає можливість шахрайства, оскільки вся інформація зберігається у зашифрованому вигляді та доступна лише авторизованим користувачам. Використання блокчейну може значно знизити витрати на адміністрування, що є важливим і для суб'єктів з низькими доходами, і страховиків, зважаючи, що мікрострахування є низькорентабельним і непривабливим для них в економічному плані;

5) надання податкових преференцій для тих страхових компаній чи інших установ, які здійснюють мікрострахову діяльність. Такі пільги дозволять зменшити витрати на надання мікрострахових послуг і відповідно здешевити їх;

б) створення системи моніторингу, яка дозволяє аналізувати і виявляти, наскільки мікрострахові продукти відповідають потребам найбільш вразливих верств населення. Моніторинг має включати аналіз статистики звернень за виплатами, оцінку кількості випадків, які стали підставою для компенсацій, рівень задоволеності споживачів мікрострахових послуг. Такі дані є критично важливими для виявлення проблем і окреслення шляхів удосконалення мікрострахових програм. Наприклад, у країнах, де мікрострахування є популярним, близько 50-60% застрахованих вже отримували компенсацію після нещасного випадку чи хвороби, що свідчить про високу ефективність цих програм.

Таким чином, комплексний підхід до адаптації міжнародних практик мікрострахування, що включає впровадження субсидій, розвиток цифрових платформ, використання інноваційних технологій і активну інформаційну кампанію можуть стати детермінантами розбудови доступної системи страхового захисту для незаможних верств населення і малого бізнесу в Україні. Ефективне впровадження цих ініціатив сприятиме зниженню рівня бідності та недопущення зубожіння населення, зменшенню соціальної напруги, формуванню соціально відповідального соціуму та стійкого економічного розвитку. Водночас погоджуємось із твердженням, що мікрострахування «є лише одним із багатьох інструментів забезпечення соціального захисту бідних верств населення і має бути добре вбудованим у загальну систему соціального захисту кожної конкретної країни, виходячи зі специфіки та рівня її соціально-економічного розвитку» [4, с. 53].

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретико-прикладних аспектів мікрострашування як механізму соціального захисту незаможних категорій громадян та малого бізнесу дало змогу уточнити низку наукових положень теоретичного характеру, також запропонувати практичні рекомендації, спрямовані на вирішення важливої проблеми покращення соціального захисту суб'єктів з низькими доходами в Україні шляхом упровадження мікрострашування і розробки на його основі ефективних програм соціальної підтримки та підвищення доступності фінансових послуг для найменш захищених верств населення й мікро- і малих підприємств. Результати проведеного дослідження дозволили сформулювати наступні висновки і пропозиції.

1. Важливим інструментом фінансової інклюзії, що забезпечує доступ незаможних верств населення та малого бізнесу до страхових послуг, а також посилення їх соціального захисту в умовах перманентних викликів і загроз виступає мікрострашування. Проаналізовано та систематизовано підходи до розуміння його сутності як виду цивільно-правових відносин, механізму соціального захисту, виду діяльності чи страхового продукту. Запропоновано під мікрострашуванням розглядати механізм захисту страхових інтересів незаможних осіб та малого бізнесу від різних непередбачуваних подій в обмін на сплату страхових внесків при невеликих страхових сумах, спрощеній процедурі страхування, високій частці страхових відшкодувань і незначному економічному ефекті від надання таких послуг. Розкрито ключові характеристики мікрострашування, його особливості та функціональне призначення. З'ясовано механізм взаємодії основних учасників мікрострахових відносин, основними з яких є державні органи, населення, страхові компанії та міжнародні донори.

2. Дослідження тенденцій розвитку мікрострашування у світі свідчить про те, що ринок мікрострашування перманентно зростає і найбільш інтенсивно розвивається в країнах Африки, Азії та Тихоокеанського регіону, Латинської Америки та Карибського басейну. Так, у зазначених регіонах в 2022 р. мікрострашуванням було охоплено 330 млн осіб, а обсяг ринку оцінювався в 41,3

млрд дол. США. Це обумовлено тим, що у цих країнах високий відсоток зайнятих у неформальному секторі економіки, а переважаюча чисельність населення перебуває на межі бідності або ж поза нею.

З метою нівелювання негативного їх впливу на рівень життя людей, а також досягнення визначених Цілей сталого розвитку запроваджені мікрострахові продукти, спрямовані на підтримку перш за все фермерів і незаможних громадян. Ці продукти адаптовані, враховуючи особливості різних регіонів, до потреб кінцевих споживачів та доступні завдяки використанню передових страхових і цифрових технологій. Так, досвід таких країн як Кенія, Індія, Бангладеш демонструє ефективність використання мобільних додатків та цифрових платформ для оформлення мікрострахових полісів, що дозволяє суттєво скоротити витрати та час, необхідні для надання страхових послуг і обслуговування їх споживачів. Такі новації як M-Pesa, SNACK, BIMA, Kilimo Salama забезпечили доступ до мікрострахування мільйонам людей і дрібних фермерських господарств, тим самим підвищивши їх фінансову стабільність і захист від стихійних лих та інших непередбачених подій. Також активно застосовуються державні субсидії чи відповідні державні програми розширення фінансової доступності (досвід Індії), спрямовані посилення соціального захисту та підтримку найбідніших жителів країни.

3. Хоча в Україні мікрострахування не запроваджене, окремі страхові послуги, які надаються страховими компаніями, мають ознаки мікрострахових. Тим не менше, як свідчить світовий досвід, мікрострахування надзвичайно важливе як підсилююча складова системи соціального захисту, тому потребує імплементації у вітчизняних реаліях із врахуванням кращих зарубіжних практик. Це вимагає побудови ефективної системи мікрострахування, яка б забезпечувала покращення фінансового благополуччя і соціального захисту незаможних верств населення держави та підтримувала й убезпечувала малий бізнес від різних непередбачуваних подій. У рамках цього першочергово необхідно:

- 1) забезпечити регламентацію механізму мікрострахування, кола тих, хто може займатись мікростраховою діяльністю, та закріпити право просувати

мікрострахові продукти за різними суб'єктами (страховиками компаніями, мікрофінансовими установами, мобільними провайдерами та ін.);

2) розробити чіткий і прозорий механізм державного регулювання та нагляду за суб'єктами мікрострахових відносин;

3) забезпечити державну підтримку мікростраховання через субсидування споживачів мікрострахових продуктів, які мають низькі доходи, надання податкових преференцій для тих установ і організацій, які здійснюють мікростраховання найменш захищених осіб та мікро- і малих підприємств;

4) впровадити систему співфінансування, яка б поєднувала ресурси держави, приватних компаній та міжнародних організацій для здешевлення та розширення доступу до таких послуг найбільш уразливих груп населення;

5) проводити кампанії з інформування усіх зацікавлених щодо переваг та можливостей мікрострахових продуктів, особливостей процесу мікростраховання;

6) використовувати сучасні страхові і цифрові технології для розширення доступності мікрострахових послуг, особливо для мешканців віддалених регіонів, оптимізації мікрострахового процесу і витрат на обслуговування клієнтів, а саме цифрові платформи, платіжні системи, мобільні додатки, блокчейн, чат-боти, Інтернет-речей тощо;

7) запровадити індексне страхування дрібних фермерів і особистих селянських господарств;

8) створити систему моніторингу, яка б дозволяла аналізувати і виявляти, наскільки мікрострахові продукти відповідають потребам найбільш вразливих верств населення та малого бізнесу.

Таким чином, мікростраховання повинно стати важливою складовою національної стратегії соціального захисту. Інтеграція цього механізму в соціальну політику та економічні програми дозволить забезпечити фінансову стійкість суб'єктів з низькими доходами, сприяти зниженню рівня бідності та створенню підґрунтя для побудови сучасного соціально відповідального суспільства, орієнтованого на стабільність, рівні можливості та процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова М. М., Довгалюк В. В. Економічний зміст та роль мікрострахування як елемента соціального захисту. *Ефективна економіка*. 2019. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/38.pdf
2. Баранова О. В. Дискусійні питання запровадження мікрострахування в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. Вип. 2 (32). С. 37-47.
3. Віленчук О. М., Савицька А. С. Сучасні тренди розвитку загальноєвропейського ринку аграрного страхування: можливості та перспективи для України. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 253-259. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-4_0-pages-253_259.pdf
4. Димніч О., Стецюк Т., Татарина Т., Кривошлик Т. Мікрострахування життя і здоров'я населення: опція на третьому рівні пенсійної системи України. *Вчені записки*. 2023. Вип. 31 (2). С. 46-54. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/54a0f110-6977-48c4-8f5d-a4d0d724abf5/content>
5. Колеснікова Г. В. Про необхідність використання іноземного досвіду мікрострахування та гарантування кредитів малому підприємництву в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 2 (20). С. 75-79.
6. Левченко В. П. Мікрострахування як інструмент соціального захисту малозабезпечених громадян. *Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (10-12 жовтня 2012 р., м. Київ). К: КНЕУ, 2012. С. 107-109. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/45217533-5564-4961-be3f-7ba36a901309/content>
7. Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Мальована М. М. Концептуальні засади розвитку програм мікрострахування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2021. Вип. 98, Ч. 2. С. 29-40.

8. Шишкін В. С. Зміни рівня та структури доходів домогосподарств в Україні під впливом повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4018/3948>
9. Шірінян А. С., Шірінян Л. В. Мікростраховання незаможного населення і малого бізнесу в системі убезпечення. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/206.pdf
10. Шірінян Л. В. Комплексна оцінка конкурентного середовища на ринку страхових послуг України. *Фінанси України*. 2011. № 7. С. 73–84.
11. Шірінян Л. В. Мікростраховання – новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні. *Регіональна економіка*. 2010. № 2. С. 141-150. URL: https://re.gov.ua/re201002/re201002_141_ShirinianLV.pdf
12. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Мікростраховання в Україні: бути чи не бути? : монографія. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю. А., 2012. 208 с.
13. Яка найбідніша країна у світі? URL: <https://waytravel.com.ua/najbidnisha-krayina-svitu.html>
14. 2024 Microinsurance Market Overview: Key Insights on Size, Share, and Trends / The Business Research Company. URL: <https://blog.tbrc.info/2024/11/microinsurance-market-research/>
15. 2024/2025 Africa Insurace Outlook. Deloitte. URL: <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone1/za/en/docs/industries/financial-services/2024/za-Africa-Insurace-outlook-2024.pdf>
16. A handbook of microinsurance / Insurance Comission Philippines. URL: <https://www.insurance.gov.ph/wp-content/uploads/2022/08/MicronInsurance-handbook.pdf>
17. Africa Insurance Pulse 2024 / African Insurance Organisation. URL: https://www.asr-re.com/wp-content/uploads/2024/06/2024_Africa-Insurance-Pulse_Mikir-Shah_Page-22-23.pdf
18. Cheraga S. Microinsurance as a tool for enhancing financial inclusion in the insurance industry – a study of the life insurance sector in India. *International Journal*

- of Professional Business Review*. 2024. V. 9. № 11. Pp. 1-36. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/9869627.pdf>
19. Churchill C. Protecting the poor. A microinsurance compendium. URL: https://www.munichre-foundation.org/content/dam/munichre/foundation/publications/2006_9_en_Protecting%20the%20poor_A%20microinsurance%20compendium_Full%20book.pdf/jcr_content/renditions/original./2006_9_en_Protecting%20the%20poor_A%20microinsurance%20compendium_Full%20book.pdf
20. Insurance Memorandum Circular / Insurance Commission Philippines. URL: <https://www.insurance.gov.ph/wp-content/uploads/2022/08/IMC2010-1.pdf>
21. Kagan J. What Is Microinsurance and How Is It Provided? URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/microinsurance.asp>
22. Kilimo Salama – Index-based Agriculture Insurance / A Product Design Case Study. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/ru/963291468039041424/pdf/947940WP0Box380ture0Insurance0Final.pdf>
23. Magpaseguro para Protektado / Insurance Commission Philippines. URL: <https://www.insurance.gov.ph/microinsurance/>
24. Microinsurance - Global Strategic Business Report / Research and Markets. URL: https://www.researchandmarkets.com/reports/6009496/microinsurance-global-strategic-business-report?srsItd=AfmBOooqSHZfE9OP-Q_rZNnqPhI4iLNZKqoodtyJePCxA2ZBE3IEz90r
25. Microinsurance Market Overview. URL: <https://www.marketresearchfuture.com/reports/microinsurance-market-11789>
26. Microinsurance Trend in Southeast Asia. URL: <https://www.abeam.com/vn/en/insights/microinsurance/#top>
27. Number of people living in poverty and extreme poverty in Latin America from 1990 to 2024 / Statista Research Department. URL: <https://www.statista.com/statistics/1334376/number-people-living-in-poverty-and-extreme-poverty-latin-america/>

28. Poverty, Prosperity, and Planet Report. Pathways Out of the Polycrisis / World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-prosperity-and-planet>
29. Pulvermacher K. Microinsurance: Technology Is the Key to Unlocking Global Inclusivity. URL: <https://ffnews.com/newsarticle/microinsurance-technology-is-the-key-to-unlocking-global-inclusivity/>
30. Safaricom's New Insurance Venture: What You Need to Know. URL: <https://stepbystepinsurance.co.ke/2024/11/14/safaricoms-new-insurance-venture-what-you-need-to-know/>
31. Shirinyan L., Shirinyan A. Precondition on microinsurance in Ukraine: contingent valuation approach for poor population behavior regarding insurance services (case study). *Journal of Eastern European and Central Asian Research*. 2019. Vol. 6. № 2. Pp. 356-367. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/1a34/c969a89a5cb9678e2d91f1bfa21a800183c6.pdf>
32. The Growth of Microinsurance / SHMA Consulting. URL: <https://shmaconsulting.com/the-growth-of-microinsurance/>
33. The informal economy : enabling transition to formalization / International Labour Office. Geneva: ILO, 2007. URL: <https://www.ilo.org/media/126036/download>
34. The Landscape of Microinsurance 2023. URL: https://min-media.s3.eu-west-1.amazonaws.com/2023_Landscape_of_Microinsurance_EN_VF_8ef2acc75c.pdf
35. Ventura L. Poorest Countries in the World 2024. URL: <https://gfmag.com/data/economic-data/poorest-country-in-the-world/>
36. Voytovych L. M., Voytovych, D. P. Formation of an Intellectual and Innovative Environment of the Insurance System Development in Ukraine and Worldwide. *Sci. innov.* 2024. Vol. 20 (5). Pp. 95-110. URL: <https://doi.org/10.15407/scine20.05.095>

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи до тлумачення сутності та змісту дефініції «мікростраховання»

Автор	Визначення	Джерело
1	2	3
<i>Як вид цивільно-правових відносин</i>		
Шірінян Л. В., Шірінян А. С.	- мікростраховання – це «вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів осіб з низькими доходами в обмін на низькі страхові премії за умов невеликих страхових сум, спрощеної системи страхування, високої частки страхових відшкодувань і невисокого прибутку постачальника таких послуг»	Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Мікростраховання в Україні: бути чи не бути? : монографія. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю. А., 2012. С. 25.
<i>Як механізм соціального захисту</i>		
Колеснікова Г. В., Черчілль К.	- мікростраховання – це «захист людей із низьким рівнем доходів від певних ризиків в обмін на сплату регулярних страхових внесків, які пропорційні ймовірності та вартості відповідного ризику»	Колеснікова Г. В. Про необхідність використання іноземного досвіду мікростраховання та гарантування кредитів малому підприємству в Україні. <i>Економічний вісник Донбасу</i> . 2010. № 2 (20). С. 78; Churchill С. Protecting the poor. A microinsurance compendium. URL: https://www.munichre-foundation.org/content/dam/munichre/foundation/publications/2006_9_en_Protecting%20the%20poor_A%20microinsurance%20compendium_Full%20book.pdf/ jcr content/renditions/original./2006_9_e n_Protecting%20the%20poor_A %20microinsurance%20compendi um_Full%20book.pdf
Міжнародна організація праці	- мікростраховання – це «фінансовий механізм захисту населення з низьким рівнем доходу від загроз в обмін на регулярні виплати премій пропорційно ймовірності настання і розміру очікуваного збитку від реалізації ризику»	Александрова М. М., Довгалюк В. В. Економічний зміст та роль мікростраховання як елемента соціального захисту. <i>Ефективна економіка</i> . 2019. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.u a/pdf/8_2019/38.pdf
Баранова О. В.	- мікростраховання – це «обмежений страховий захист з невеликими страховими преміями для незабезпечених верств населення»	Баранова О. В. Дискусійні питання запровадження мікростраховання в Україні. <i>Фінанси, облік і аудит</i> . 2018. Вип. 2 (32). С. 44-45.

Продовж. дод. А

Левченко В. П.	- мікрострахування – це «механізм страхового захисту для осіб, які в силу певних обставин випали із традиційних схем страхування»	Левченко В. П. Мікрострахування як інструмент соціального захисту малозабезпечених громадян. Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (10-12 жовтня 2012 р., м. Київ). К: КНЕУ, 2012. С. 107-109. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/45217533-5564-4961-be3f-7ba36a901309/content
Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Мальована М. М.	- мікрострахування «покликане доповнити існуючу систему соціального захисту того населення, яке з тих чи інших причин не включене до загальнодержавних систем соціального страхування, соціального забезпечення чи соціальної допомоги»	Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Мальована М. М. Концептуальні засади розвитку програм мікрострахування в Україні. Збірник наукових праць Уманського НУС. 2021. Вип. 98, Ч. 2. С. 32.
<i>Як вид діяльності чи страховий продукт</i>		
Комісія зі страхування Республіки Філіппіни	- мікрострахування – це «діяльність з надання специфічних страхових, уподібнених до страхових та інших схожих продуктів і послуг, що задовольняють потреби осіб з низьким рівнем доходів у захисті від ризиків та отримання допомоги у разі настання певної непередбачуваної події, лиха чи нещастя»	Insurance Memorandum Circular / Insurance Commission Philippines. URL: https://www.insurance.gov.ph/wp-content/uploads/2022/08/IMC2010-1.pdf
	- мікрострахування – це «фінансовий продукт, який задовольняє потреби осіб з низьким рівнем доходів у захисті від ризиків, при умові, що: а) сума внесків, премій, комісій або зборів, яка обчислюється щодня, не перевищує 7,5% поточної мінімальної щоденної ставки заробітної плати несільськогосподарського працівника в метро Маніла; б) максимальна сума гарантованих виплат не перевищує 1000-кратну поточну мінімальну ставку заробітної плати для несільськогосподарських працівників у метро Манілі»	Magpaseguro para Protektado / Insurance Commission Philippines. URL: https://www.insurance.gov.ph/microinsurance/

Microinsurance Network	- мікрострахування (також відоме як «інклюзивне страхування») – це «такі продукти, які мають помірні розміри страхових премій та спеціально розроблені для задоволення потреби у захисті населення з низькими доходами від різних ризиків».	The Landscape of Microinsurance 2023. URL: https://min-media.s3.eu-west-1.amazonaws.com/2023_Landscape_of_Microinsurance_EN_VF_8ef2acc75c.pdf
Черага С.	- мікрострахування – це «вид страхування, спрямований насамперед на малозабезпечених осіб з обмеженим доступом до традиційних страхових послуг, який пропонує невелике за обсягом і доступне за ціною страхове покриття, що відповідає їхньому рівню життя та фінансовому становищу»	Cheraga S. Microinsurance as a tool for enhancing financial inclusion in the insurance industry – a study of the life insurance sector in India. <i>International Journal of Professional Business Review</i> . 2024. V. 9. № 11. Pp. 01-36. URL: https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/9869627.pdf
Пульвермахер К.	- мікрострахування – це «вид страхування, розроблений для осіб із низьким рівнем доходу, сімей та малих і середніх підприємств, які практично не мають доступу до традиційних страхових продуктів. Він забезпечує покриття на випадок несподіваних і потенційно катастрофічних подій, таких як хвороба, смерть або стихійні лиха, за допомогою недорогих полісів, які є доступними для суб'єктів з низькими доходами, часто включаючи гнучкі варіанти оплати (зокрема, невеликі премії, які сплачуються на регулярній основі), щоб відповідати їх фінансовим страхувальникам».	Pulvermacher K. Microinsurance: Technology Is the Key to Unlocking Global Inclusivity. URL: https://ffnews.com/newsarticle/microinsurance-technology-is-the-key-to-unlocking-global-inclusivity/

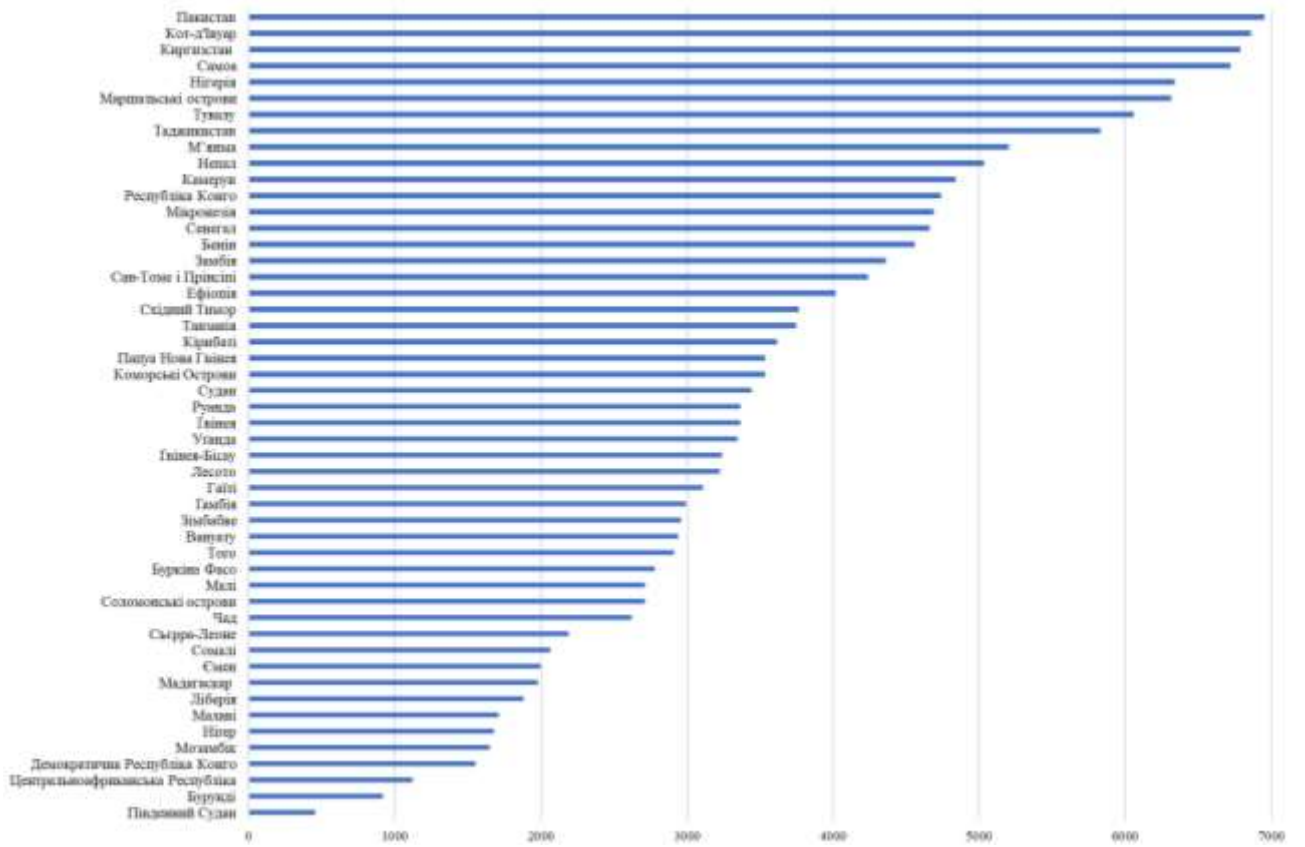
Додаток Б

Динаміка чисельності осіб, які живуть у бідності та крайній бідності в Латинській Америці за 2018-2024 роки*

* Джерело: побудовано на основі [27].

Додаток В

ВВП на душу населення найбідніших країн світу у 2024 р., у дол. США*

* Джерело: побудовано на основі [13].

Додаток Г

**Схеми страхування в Індії в рамках розширення фінансової доступності
[18].**

Схема	Характеристика
PMFBY (Pradhan Mantri Facal Bima Yojana)	- доступна схема страхування врожаю, яка запроваджена восени 2016 р. для підтримки с/г виробництва. Щорічно нею охоплюється близько 6 млн фермерів, яким надається захист від втрат врожаю через стихійні лиха. На цю схему припадає понад 90% загального страхування врожаю в Індії.
PMJAY (Pradhan Mantri Jan Arogya Yojana)	- ця схема започаткована 23 вересня 2018 р. з метою забезпечення медичним страхуванням близько 500 млн індійців із найбільш вразливих класів. Вона передбачає покриття витрат на лікування в стаціонарі у розмірі до 500 тис. рупій на сім'ю щорічно. Її фінансування повністю здійснюється урядом.
PMSBY (Pradhan Mantri Suraksha Bima Yojana)	- ця схема передбачає захист осіб віком від 18 до 70 років від ризиків інвалідності, випадкової смерті та нещасних випадків. Вона доступна для більш ніж 200 млн осіб, які мають банківський рахунок. Страхове покриття на випадок смерті від нещасного випадку становить 200 тис. рупій, а в разі часткової втрати працездатності – 100 тис. рупій.
PMJJBY (Pradhan Mantri Jeevan Jyoti Bima Yojana)	- одна із популярних державних схем страхування життя в Індії на термін один рік, яка доступна для осіб віком від 18 до 50 років, що мають банківський рахунок, із річним страховим внеском у розмірі 436 рупій.
APY (Atal Pension Yojana)	- ця схема мінімального пенсійного забезпечення впроваджена в Індії у травні 2015 р. для захисту сімей з низьким рівнем доходу і охоплює близько 132 млн індійців.

Додаток Д

Рівень бідності населення в Україні, за різними критеріями [8].

Додаток Е

Основні інноваційні технології у системі страхування України*

Інноваційні продукти	Сутність інноваційного продукту	Страхові компанії, які використовують цей продукт
Програми підтримки	В процесі врегулювання страхових випадків послуги надають асистуючі компанії, спеціалізовані центри, з якими страховик уклав договір. Асистанс може бути медичним, технічним, транспортним, сервісним, квартирним, інформаційним, юридичним, туристичним	ПрАТ «СК «Євроінс Україна», ПрАТ «Українська СК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп», ПрАТ «СК «АРКС», ПрАТ «СК «Альфа Страхування», ПрАТ «СК «Універсальна». Основними асистанськими компаніями, що їм допомагають є: ТОВ «Альфа-Асистанс», ТОВ «Смайл Асистанс», ТОВ «Гарант-Асистанс», ТОВ «Дедал-Сервіс», ПрАТ «Коріс Україна», ТОВ «СОС Сервіс Україна», ТОВ «Савітар Груп», ТОВ «ВСК «UKRASSIST», ТОВ «Центр універсального асистансу», ТОВ «Нова асистанс», ТОВ «Айболит» та ін.
Послуга «Лікар онлайн»	Програма забезпечує постійний доступ до дистанційних телемедичних консультацій, пропонує цілодобовий медичний супровід для організації широкого спектру лікувально-профілактичних послуг. Пакет «Антистрес» охоплює оздоровчі послуги та медичні консультації для профілактики емоційного вигорання та зміцнення психічного здоров'я	Провідні страхові компанії, які надають послуги з медичного страхування та страхування здоров'я
Електронний договір	Технології надають можливість укладати страхові поліси в електронній формі за допомогою різних месенджерів. Найбільшою популярністю користуються у майновому, особистому страхуванні та страхуванні відповідальності	НАСК «Оранта», ПрАТ «СК «Універсальна», ПрАТ «СК «АРКС», АТ «СК «ІНГО», ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», ПрАТ «СК «ТАС», ПрАТ «СК «ВУСО», ПрАТ «Українська СК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп», ПрАТ «СК «Уніка» та ін.
Цифрові технології	Технологія, яка використовує Інтернет, мобільні пристрої та інші електронні канали дистрибуції для розповсюдження контенту, інформації та продажу страхових послуг і продуктів.	ПрАТ «СК «Арсенал страхування», ПрАТ «СК «Універсальна», ПрАТ «СК «Уніка» (MyUNIQA)
Каско «Смарт»	Використання телематики для аналізу та оцінки водіння, що зменшує кількість аварій на автошляхах	ПрАТ «СК «АРКС»

Продовж. дод. Е

Мобільні додатки «Безпека», «Домашня безпека» та «Екстремальна безпека»	Програми для захисту різних видів обладнання від ризиків виходу його з ладу під час експлуатації	ПрАТ «СК «Альфа Страхування» спільно з мережею магазинів Мою, Comfy та Ringoo
Проект «Один палець»	Онлайн-проект, створений страховиками для страхових агентів (якщо у них є смартфон та інтернет). Продукт містить електронну форму, онлайн-калькулятори, високі комісії	ПрАТ «УАСК «АСКА» (ПрАТ «СК «ВУСО») спільно з ПрАТ «УАСК «АСКА-ЖИТТЯ»
«TAS-ботік»	Viber бот, який дозволяє зареєструвати страховий випадок, змінити фінансові умови договору, замовити дублікат договору страхування або додаткової угоди, довідку для податкової, або про розмір викупної суми, отримати кредит під викупну суму та поспілкуватися з контакт-центром.	АТ «СК «TAC» (приватне)

* Джерело: складено на основі [36, с. 106].